

**Blok II. trestní právo
(22. 11. 2019)**

JUDr. Michal Márton, Ph.D.

Trestní odpovědnost

právní předpis

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

přichází v úvahu tehdy, když dojde k narušení společenských vztahů chráněných trestním právem. Vznik odpovědnosti je představován vznikem povinnosti strpět a nést sankci za spáchaný trestný čin.

Základem trestně právní odpovědnosti je protiprávní jednání pachatele, za které lze uložit trestní sankci (trest, ochranné opatření, jejich kombinaci).

Trestný čin (§ 13 TZ)

-protiprávní čin, který zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně

-formální pojetí trestného činu

-korektiv společenské škodlivosti (§ 12 odst. 2 TZ)

-zásada subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TZ)

Trestní odpovědnost

kategorizace trestných činů

- **přečin** – všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, za něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do 5 let
- **zločin** – všechny trestné činy, které nejsou přečiny
- **zvlášť závažný zločin** – trestný čin, za něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let

Trestní odpovědnost

= předpoklady trestní odpovědnosti

Objektivní předpoklady:

- **protiprávnost jednání,**
- **škodlivé následky** protiprávního jednání,
- **příčinný vztah** mezi protiprávním jednáním a škodlivým následkem.

Subjektivním předpokladem trestní odpovědnosti je pak zpravidla **zavinění**.

Trestní odpovědnost

Mezi **zákonými znaky trestných činů** můžeme rozlišovat:

- **obecné znaky trestných činů**, které jsou společné pro všechny trestné činy bez rozdílu,
- **zákoné znaky skutkové podstaty**, které slouží k individualizaci vždy konkrétního trestného činu.

K **obecným zákoným znakům** přestupků patří, že jde o jednání:

- protiprávní,
- společenská škodlivost

Ke **znakům, které charakterizují jednotlivé skutkové podstaty** trestných činů patří jejich:

- objekt,
- objektivní stránka
- subjekt,
- subjektivní stránka.

Trestní odpovědnost

Znaky skutkové podstaty trestného činu

➤ Objekt

jevy a společenské vztahy, proti nimž směřuje protiprávní jednání, přičemž tyto jevy a vztahy jsou chráněny zákonem.

objekt obecný – obecný zájem na nepáchání trestných činů

objekt druhový – ochrana druhově stejných společenských zájmů (názvy hlav zvláštní části trestního zákoníku), např.

- trestné činy proti životu a zdraví
- trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti
- trestné činy proti majetku
- trestné činy hospodářské
- trestné činy obecně nebezpečné atp.

objekt individuální – objekt, jež chrání konkrétní ustanovení zvláštního zákona

objekt konkrétní – objekt dotčený konkrétním trestným činem konkrétního pachatele

Trestní odpovědnost za přestupky

Znaky skutkové podstaty trestného činu

➤ Objektivní stránka

protiprávní jednání jako akt volního chování, jeho škodlivý následek a tzv. **kauzální nexus** (příčinný vztah mezi jednáním a následkem).

Jednání – projev vůle pachatele trestného činu navenek aktivním **konáním** (trestné činy komisivní), nebo **nekonáním** (pravé omisivní trestné činy)

Dále existují trestné činy, jež spáchat jak jednáním, tak i **opominutím jednání, k němuž byl pachatel povinen** (nepravé omisivní).

Následek - porušení/ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem (trestné činy poruchové/ohrožovací)

Účinek = změna na hmotném předmětu útoku

Trestní odpovědnost

Znaky skutkové podstaty trestného činu

➤ Subjekt

tj. ten, kdo trestný čin spáchá, obecným předpokladem postavení subjektu trestného činu je jeho způsobilost k právní odpovědnosti.

Postih za trestný čin může být uplatněn jen vůči subjektu, kterým je **odpovědná fyzická osoba a právnická osoba.**

Odpovědnost za trestný čin je podle platné právní úpravy vyloučena u osob, které spáchaly trestný čin **před dovršením 15 let věku**. Za subjekt trestného činu není považována ani osoba, která spáchala trestný čin **ve stavu nepřičetnosti**, pokud se však do tohoto stavu nepřivedla (byť z nedbalosti) požitím alkoholu nebo užitím jiné návykové látky.

Trestní odpovědnost

Znaky skutkové podstaty trestného činu

Stav nepřičetnosti – duševní porucha v době páchaní trestného činu, která osobě znemožňuje rozpoznat protiprávnost činu (absence rozumové složky) nebo ovládat své jednání (absence volní složky)

A co vliv alkoholu..?

zjišťuje se stav pachatele před aplikací návykové látky a vliv aplikace návykové látky na přičetnost pachatele

- actio libera in causa dolosa (svobodné ve své příčině) = pachatel se opil na kuráž, aby spáchal trestný čin = odpovědnost podle obecných zásad za úmyslný trestný čin (§ 360/2 tr. zákoníku)
- actio libera in causa culposa = pachatel spáchá nedbalostní trestný čin a jeho nedbalost spočívá v užití návykové látky, v důsledku čehož se vedl do stavu nepřičetnosti, ať už úmyslně či nedbalostně, bude odpovědný podle obecných zásad za nedbalostní trestný čin (§ 360/2 tr. zákoníku)
- opilství (rauchdelikt) = spáchá v důsledku opilosti čin jinak trestný, u něhož není dáno zavinění (§ 360/1 tr. zákoníku)

Naše právní úprava nevyklučuje, aby subjektem trestného činu byl někdo jiný než český státní občan. Může jím být i **cizinec** nebo **bezdomovec** („kdo...“) – **obecný subjekt**

Konkrétní subjekt = je nositelem zvláštní vlastnosti (rodič)

Speciální subjekt = je nositelem zvláštní způsobilosti nebo postavení (veřejný činitel, svědek)

Trestní odpovědnost

Znaky skutkové podstaty trestného činu

➤ Subjektivní stránka

je u každého trestného činu představována zejména zaviněním, vyjadřujícím vnitřní psychický vztah subjektu k předmětnému protiprávnímu jednání a jeho následku.

Právní úprava trestných činů je koncipována na principu **zavinění**, přičemž k naplnění skutkových podstat trestných činů je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačuje zavinění z nedbalosti (§ 13 odst. 2 TZ)

Úmysl přímý » pachatel **chtěl** svým jednáním **porušit** nebo **ohrozit** zájem chráněný zákonem.

Úmysl nepřímý » pachatel **věděl, že** svým jednáním **může ohrozit** zájem chráněný zákonem, a pro případ, že jej poruší nebo ohrozí, **byl s tím srozuměn**.

Trestní odpovědnost

Znaky skutkové podstaty trestného činu

➤ Subjektivní stránka

Nedbalost vědomá » pachatel **věděl**, že svým jednáním může způsobit určité následky, ale bez přiměřených důvodů **spoléhal** na to, že je nezpůsobí.

Nedbalost nevědomá » pachatel **nevěděl**, že svým jednáním může způsobit škodlivé následky, ač vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům to **vědět měl a mohl**.

Hrubá nedbalost – přístup pachatele k náležité opatrnosti svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem.

Srozumění – smíření pachatele s tím, že způsobem stanoveným v trestním zákoně může porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

= okolnosti, které tu jsou v době spáchání trestného činu a které způsobují, že čin není trestným, protože **není protiprávní**

- **krajní nouze**
- **nutná obrana**
- **svolení poškozeného**
- **přípustné riziko**
- **oprávněné užití zbraně**

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

Krajní nouze

jednomu zájmu chráněnému trestním zákonem hrozí porucha, která může být odvrácena jen poruchou druhého zájmu
k činu je oprávněn každý, i ten, jehož zájmy ohroženy nejsou (pomoc v nouzi)

Odvrácení nebezpečí

- hrozící zájmu chráněného trestním zákonem = útok na objekt
- nebezpečí hrozí přímo = vývoj událostí směřuje rychle k poruše, nebo sice nepokračuje, ale jsou splněny všechny podmínky pro to, aby porucha nastala a splnění zbývajících je věcí náhody, která se může kdykoli a s velkou pravděpodobností stát
- nebezpečí není možno odvrátit jinak (subsidiarita) = zraněného může odvést řidič, který není podnapilý, rozbití okénka namísto vstupních dveří chaty, preference útěku před útokem, pokud je možný
- **nutno posoudit, zda nebezpečí bylo možno odvrátit ještě před porušením zájmu chráněného trestním zákonem, kterému nebezpečí hrozilo**
- ten, komu hrozí, je není povinen snášet (voják, plavčík, hasič) = podmínku je však nutno vykládat vždy s ohledem na konkrétní podmínky (velitel horské služby neposkytne záchranu bez patřičné výbavy)

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

- princip proporcionality = nesmí být způsoben následek stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil, tzn. **nelze připustit záchranu jednoho zájmu chráněného trestním zákonem obětováním rovnocenného zájmu**

Exces z krajní nouze

Intenzivní exces – způsobený následek je stejně závažný nebo závažnější než ten, který hrozil

Extenzivní exces – jednání nebylo provedeno v době, kdy nebezpečí bezprostředně hrozilo (předtím nebo potom)
nebezpečí bylo možno odvrátit jinak
byla tu povinnost nebezpečí snášet

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

Nutná obrana

Nutná obrana je takové jednání, kterým je odvrácen přímo hrozící nebo trvající útok na zákonem chráněný zájem

Může být intenzivnější než útok, neboť je nutná k jeho odvrácení.

Wybočení (exces) z nutné obrany

Exces intenzivní = obrana je zjevně nepřiměřená způsobu útoku (střelba po osobě, která se nachází na pozemku, aniž by zde byly okolnosti svědčící o bezprostředně hrozící agresi, po kapesním zloději aj.)

Exces extenzivní = nebyla současná s přímo hrozícím nebo trvajícím útokem (pokračování po odvrácení útoku – z obránce se stává útočník; předčasná obrana)

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

Svolení poškozeného

je-li dáno **před jednáním** či **současně s jednáním** osoby čin páchající jinak trestný, **po jednání** pouze za předpokladu, že mohl pachatel důvodně předpokládat, že svolení by bylo dáno

osoba dávající svolení jej může dát toliko ve věcech, o nichž může **bez omezení oprávněně rozhodovat** (*můžeš vyhodit celý obývací pokoj – jsou tam pouze věci osoby dávající souhlas*)

vyjma svolení k lékařským zákrokům, jež jsou na základě poznatků lékařské vědy v souladu s právním řádem, nelze dát souhlas s ublížením na zdraví nebo usmrcením (*x státy, kde je povolena eutanázie*)

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

Přípustné riziko

„bez rizika není možný pokrok“

výkon společensky prospěšné činnosti, jíž je ohrožen nebo porušen zájem chráněný trestným zákonem, nelze – li společensky prospěšného výsledku dosáhnout jinak

není přípustným rizikem, když

- činnost ohrozí život nebo zdraví člověka, aniž by jí byl dán souhlas v souladu se zákonem (experimentální lékařský zákrok, k němuž osoba nedala souhlas)
- výsledek činnosti neodpovídá míře rizika (riziko vyšší než přínos)
- činnost je v rozporu s právními předpisy, veřejným pořádkem, zásadami lidskosti, přičí se dobrým mravům

Trestní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost

Oprávněné užití zbraně

Použití zbraně v mezích stanovené zvláštními předpisy, typicky se jedná o zákonné použití zbraně ozbrojenými a bezpečnostními sbory (policie, vojenská policie) nebo obecní policií, která je však toliko orgánem obce

Ukázka zákonného textu (§ 56 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky)

Policista je oprávněn použít zbraň

- a) v nutné obraně nebo v krajní nouzi,*
- b) jestliže se nebezpečný pachatel, proti němuž zakročuje, na jeho výzvu nevzdá nebo se zdráhá opustit svůj úkryt,*
- c) aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, jehož nemůže jiným způsobem zadržet,*
- d) nelze-li jinak překonat aktivní odpor směřující ke zmaření jeho závažného zákroku,*
- e) aby odvrátil násilný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt anebo prostor,*
- f) nelze-li jinak zadržet dopravní prostředek, jehož řidič bezohlednou jízdou vážně ohrožuje život nebo zdraví osob a na opětovnou výzvu nebo znamení dané podle jiného právního předpisu¹⁰) nezastaví,*
- g) jestliže osoba, proti níž byl použit donucovací prostředek hrozba namířenou střelnou zbraní nebo varovný výstřel, neuposlechne příkazu policisty směřujícího k zajištění bezpečnosti jeho vlastní nebo jiné osoby, nebo*
- h) ke zneškodnění zvířete ohrožujícího život nebo zdraví osoby.*

Trestní odpovědnost

Trestní sankce

tresty a ochranná opatření

pouze na základě zákona („nullum poena sine lege“; čl. 39 Listiny)

zásady pro ukládání trestů: zákonnosti, individualizace (konkrétní pachatel a okolnosti mající vliv na závažnost trestného činu), **přiměřenosti** (adekvátní spáchanému trestnému činu) , **personality** (směrem k pachateli, ten musí trest vykonat, minimalizace vlivu na okolí pachatele), **humanity** (zákaz ukládání krutých a nepřiměřených sankcí)

Čl. 6 odst. 6 Listiny: Trest smrti se nepřipouští

Čl. 7 odst. 2 Listiny: Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu

cíle trestu: individuální a generální prevence

Individuální prevence: zamezit pachateli v páchání trestné činnosti, újma způsobena trestem konkrétnímu pachateli, výchova pachatele k tomu, aby vedl řádný život

Generální prevence: trest uložený pachateli působí i na ostatní labilní občany, a tím je varuje před pácháním trestné činnosti

Trestní odpovědnost

Tresty (druhy)

- **odnětí svobody,**
- **domácí vězení,**
- **obecně prospěšné práce,**
- **propadnutí majetku,**
- **peněžitý trest,**
- **propadnutí věci,**
- **zákaz činnosti,**
- **zákaz pobytu,**
- **zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,**
- **ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,**
- **ztrátu vojenské hodnosti,**
- **vyhoštění.**

Trestní odpovědnost

Odnětí svobody

stanoven horní hranicí (př. *až na 2 léta*) – zpravidla u méně závažných přečinů
dolní a horní hranicí (př. *1 rok až 5 let*)

- **nepodmíněný trest odnětí svobody** (zařazení do věznice s ostrahou/zvýšenou ostrahou)
- **podmíněný trest odnětí svobody** (ukládá-li se trest odnětí svobody nepřevyšující 3 roky; stanovení zkušební doby na 1 – 5 let)
- **podmíněný trest odnětí svobody s dohledem** (je-li potřeba sledovat chování pachatele)
- **výjimečný trest** (nad 20 až do 30 let; doživotí)
= vždy pouze za zvlášť závažný zločin, jestliže závažnost tohoto zločinu je mimořádně vysoká; u doživotí přistupují ještě další okolnosti ve vztahu k činu a pachateli, kterého nelze napravit trestem nad 20 do 30 let

Trestní odpovědnost

Domácí vězení

Podmínky:

pachatel spáchá přečin, uložení takového trestu je dostačující, písemný slib pachatele

odsouzený je povinen zdržovat se ve stanovenou dobu v obydlí nebo jeho části a poskytovat součinnost při kontrole (dohled prování Probační a mediační služba; nyní zaváděny do praxe zařízení mapující pohyb odsouzeného)

možnost přeměny na trest odnětí svobody, a to za každý, byť i započatý den výkonu domácího vězení (kolik nevykonáno z domácího vězení, tolik vykoná ve skutečném vězení)

Trestní odpovědnost

Obecně prospěšné práce

Podmínky:

pachatel je odsouzen pro **přečin**, a peněžitý trest dříve uložený nebyl v posledních třech letech před odsouzením přeměněn na trest odnětí svobody (*„zpravidla neuloží“*), **zdravotní stav pachatele** umožňující výkon trestu obecně prospěšných prací a jeho **kladné stanovisko** k tomuto trestu

Obsah:

bezplatně ve svém volném čase **vykonat práce** k obecně prospěšným účelům

Výměra:

od 50 do 300 hodin

lze přeměnit na trest peněžitý s náhradním trestem odnětí svobody, trest domácího vězení nebo trest odnětí svobody (1 byt i započatá nevykonaná hodina OPP = 1 den domácího vězení = 1 den odnětí svobody)

Trestní odpovědnost za přestupky

Propadnutí majetku

Podmínky:

je-li pachatel odsouzen k **výjimečnému trestu** nebo

je-li odsouzen za **zvlášť závažný zločin majetkové povahy** nebo

je-li odsouzen za **zločin** a **trestní zákon** to ve zvláštní části **dovoluje**

Obsah:

propadnutí majetku pachatele nebo jeho části, který připadá státu

Trestní odpovědnost

Propadnutí věci

Podmínky:

– *obligatorně*

pachatel věc **získal trestným činem** nebo jako **odměnu** za něj

-*fakultativně*

• věc byla **užita** nebo **určena** ke spáchání trestného činu nebo

• pachatel byť i z části **nabyl za věc získanou trestným činem** nebo odměnu za něj

Obsah:

věc náležející pachateli připadá státu, který ji nabývá do vlastnictví

jestliže v důsledku jednání pachatele nelze vyslovit propadnutí věci, lze vyslovit **propadnutí náhradní hodnoty**

Trestní odpovědnost

Peněžitý trest

Podmínky:

pachatel spáchal úmyslný trestný čin majetkové povahy, nebo trestní zákoník to ve zvláštní části dovoluje, nebo ukládá jej za přečin, za který neukládá trest odnětí svobody

Obsah:

- povinnost zaplatit částku od 2.000 Kč do 36.000.000 Kč (20-730 denních sazeb ve výši od 100 Kč do 50.000 Kč); **počet denních sazeb** podle povahy a závažnosti trestného činu, **výše peněžité částky** zohledňuje osobní a majetkové poměry pachatele
- stanovení náhradního trestu odnětí svobody až na 4 léta

Trestní odpovědnost

Zákaz činnosti

Podmínky:

pachatel je odsuzován k zákazu činnosti v souvislosti s nímž se dopustil trestného činu (např. řízení motorového vozidla pod vlivem alkoholu; přijetí úplatku jako úřední osoba); jde o zákaz zaměstnání, povolání, funkce, nebo činnosti, k níž je třeba zvláštního povolení nebo ji upravuje zvláštní právní předpis

Obsah:

pachatel nesmí vykonávat vymezenou činnost od 1 roku do 10 let

Trestní odpovědnost

Zákaz pobytu

Podmínky:

pachatel je odsuzován za **úmyslný trestný čin**, vyžaduje-li to ochrana veřejného pořádku, bezpečnosti, majetku aj.

Obsah:

pachatel se nesmí po stanovenou dobu (1 rok – 10 let) zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu, k přechodnému pobytu (např. vyřízení úřední záležitosti) je třeba povolení, nesmí se vztahovat na místo, kde má pachatel pobyt

Trestní odpovědnost

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Podmínky:

pachatel je odsuzován za **úmyslný trestný čin** v souvislosti s návštěvou takové akce (typicky tzv. „fotbalové delikty“, výtržnosti na kulturních akcích)

Obsah:

pachatel se **nesmí** po stanovenou dobu (až na 10 let) se **účastnit vymezených akcí**, podléhá probačnímu dohledu a je povinen se dostavovat bezprostředně před konáním takové akce k Policii České republiky

Trestní odpovědnost

Ztráta čestných titulů a vyznamenání; ztráta vojenské hodnosti

Podmínky:

pachatel je odsuzován za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání nejméně 2 let,

v případě ztráty vojenské hodnosti též vedle jakéhokoli jiného trestného činu, vyžaduje-li to kázeň v ozbrojených silách

Obsah:

ztráta vyznamenání, čestných uznání a jiných čestných titulů udělených podle vnitrostátních právních předpisů

snížení hodnosti v ozbrojených silách na hodnost vojína

Trestní odpovědnost

Vyhoštění

Podmínky:

pro pachatele, kteří **nejsou občany České republiky** (ústavní zásada zákazu zbavení občanství proti vůli dotčené osoby čl. 12 odst. 2 Ústavy)
vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem

Obsah:

vyhoštění z České republiky a zákaz vstupu na její území od 1 roku do 10 let
nebo na dobu neurčitou

Trestní odpovědnost

Zásady pro ukládání trestů za více trestných činů

a) *sčítací (kumulační)*

kolik trestných činů, tolik trestů (nepřiměřeně dlouhé tresty, př. odnětí svobody na 2,6 a 12 let = 20 let)

b) *absorbční*

větší trest pohlcuje menší (jsou-li tresty 2,6 a 12 let, uloží se nejvýše 12 let)

c) *asperační (zostřovací)*

podle trestní sazby nejpřísnější, kterou lze uložit, tuto však lze určitým způsobem, např. zvýšením horní hranice zostřit (v případě b) se hranice 12 let zvyšuje na 15 let)

V České republice dominuje zásada **absorbční** doplněná o prvky zbývajících dvou zásad (tam, kde lze vedle sebe uložit více druhů trestů = *kumulační*, mimořádné zvýšení horní hranice = *asperační*)

Trestní odpovědnost

Zásady pro ukládání trestů za více trestných činů

Které tresty nelze vedle sebe uložit? (použij selský rozum)

- domácí vězení vedle odnětí svobody (nelze „sedět“ na dvou místech)
- domácí vězení vedle obecně prospěšných prací (buď je v obydlí vězněn nebo má být potrestán prací)
- obecně prospěšné práce vedle odnětí svobody (práce ve vězení nejsou obecně prospěšné práce)
- peněžitý trest vedle propadnutí majetku (majetek v širším slova smyslu znamená také peníze)
- zákaz pobytu vedle vyhoštění (zakázán pobyt v rámci ČR vs. zcela pobyt v ČR)